

บทที่ 1

บทนำ

1. ความ เป็นมาของปัญหา

ความหมายของปัจจุสมุปบาทในพุทธธรรมมีคำอธิบายหรืออรรถกถา มากมาย คำอธิบายปัจจุสมุปบาทที่เชื่อถือและยึดถือกันมากคือคำอธิบายที่ปรากฏใน คัมภีร์วิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆษาจารย์ ในคัมภีร์นั้นพระพุทธโฆษาจารย์ได้อธิบาย ปัจจุสมุปบาทโดย คร่อม 3 ชาติคือตายแล้วเกิด 3 ครั้ง อย่างไรก็ตามท่านพุทธทาส กล่าวไว้ในหนังสือ "ปัจจุสมุปบาทคืออะไร"¹ว่า สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมพระ วชิรญาณวงศ์ทรงมีความเห็นว่าอธิบายผิดกันมาตั้งพันปีแล้ว ท่านอธิบายไปในทำนอง ว่ามันอยู่ในชาติเดียว หรือ ช่วงเกิดถึงตายของชีวิตหนึ่ง ๆ ทว่าท่านไม่แน่ พระทัยที่จะ อธิบายละเอียดและทิ้งไว้เช่นนั้น² ท่านพุทธทาสภิกขุจึงสานต่อและอธิบาย ตามแนวทางของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าให้สมบูรณ์ กลายเป็นว่าปัจจุสมุปบาทสามารถเกิดได้ใน ทุกขณะจิตที่เกิดทุกข์ครั้งหนึ่งคือชาติหนึ่ง ดังนั้นชีวิตหนึ่ง ๆ จึงมีหลายทุกข์หรือหลาย ชาติซ้อนกันอยู่ ชาติไม่ใช่ตายแล้วเกิดหนึ่งครั้งของชีวิต ทว่าเป็นการตายและ เกิดแต่ ละครึ่งของทุกข์

¹พุทธทาสภิกขุ ปัจจุสมุปบาทคืออะไร (กรุงเทพฯ: ธรรมบูชา, มปป), หน้า 60.

²ดูเพิ่มเติมใน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, ธรรมานุกรม (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515).

ปัจจุสมุขบพทเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นจริงสูงสูดในพุทธปรัชญา ซึ่งอธิบายถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับโลก ชีวิต และความทุกข์ ท่านพุทธทาสเป็นผู้พยายามนำหลักปัจจุสมุขบพทมาเผยแพร่แก่ชาวพุทธ โดยเน้นทั้งตัวทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ ข้ออภิปรายที่มีมากคือเรื่องปัจจุสมุขบพทจะอธิบายแบบข้ามภพข้ามชาติหรือไม่ แต่ท่านพุทธทาสเห็นว่าควรอธิบายด้วยขณะจิตเดียว

2. แนวเหตุผล ทฤษฎี สมมติฐาน

การตีความปัจจุสมุขบพทของท่านพุทธทาสนับเป็นการพยายามเข้าใจและตีความแก่นของพุทธปรัชญา ในแนวทางใหม่ ซึ่งต่างไปจากการตีความของพุทธศาสนาแบบประเพณีนิยมดั้งเดิมของท่านพุทธโฆษาจารย์ การตีความปัจจุสมุขบพทในแบบเก่าอย่างท่านพุทธโฆษาจารย์อธิบายวงจรการเกิดขึ้นแห่งปัจจุสมุขบพททั้ง 12 อากาการแบบข้ามภพข้ามชาติ ในขณะที่การตีความแบบของท่านพุทธทาส อธิบายว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นครบองค์ภายในขณะจิตเดียว ท่านพุทธทาสเห็นว่าทัศนะแบบแรกเอียงไปในทางสัสสตทฤษฎี คือเป็นการถือว่ามีตัวตนที่เที่ยงแท้ เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏอันเป็นทัศนะที่พุทธศาสนาปฏิเสธ อย่างไรก็ตาม มีผู้วิจารณ์(อาทิ บุญมี เมธางกูร)ว่า ทัศนะของท่านพุทธทาสโน้มเอียงไปในทางอุจเฉททฤษฎี (เชื่อว่าตายแล้วขาดสูญ) ผู้วิจัยเห็นว่า ปัจจุสมุขบพทของพุทธปรัชญาไม่โน้มเอียงไปทั้งในทางสัสสตทฤษฎี และอุจเฉททฤษฎี ปัจจุสมุขบพทควรตีความตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางระหว่างความมีตัวตนกับความขาดสูญ และการตีความปัจจุสมุขบพทของท่านพุทธทาสก็ดำเนินไปตามหลักทางสายกลางนั้น

3. วัตถุประสงค์

1. ศึกษาทัศนะของท่านพุทธทาสในเรื่องปัจจุสมุขบพทและข้อโต้แย้งจากผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการตีความปัจจุสมุขบพทของท่านพุทธทาส

2. ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการตีความปัจจัยสมุปบาทแบบท่านพุทธทาส เป็นการตีความที่ไม่เป็นอุจเจตทวิภูติ

4. ขอบเขตการวิจัย

เน้นการวิจัยจากเอกสารสำคัญของท่านพุทธทาสคือหนังสือชุดธรรมโมษณ์ พระไตรปิฎก ข้อเขียนของพุทธโฆษาจารย์เช่นวิสุทธีมรรคและ เอกสารประกอบอื่น ๆ ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้เข้าใจการตีความปัจจัยสมุปบาทของท่านพุทธทาสยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการด้านพุทธปรัชญาโดยเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องปัจจัยสมุปบาท